

Л.П. Калитюк,

Київський університет імені Бориса Грінченка

**МОВНІ ЗАСОБИ,
ЩО ВЖИВАЮТЬСЯ У ПОРІВНЯННЯХ
РІВНОЗНАЧНИХ ОБ'ЄКТІВ І ДІЙ
У ДАВНЬОГЕРМАНСЬКИХ МОВАХ
(НА МАТЕРІАЛІ МОЛИТВИ «ОТЧЕ НАШ»)**

Порівняння як *предмет* дослідження вочевидь є невід'ємною частиною пізнавальної діяльності людини, відтак можна твердити про його універсальність для мовних спільнот. Свідченням його багатоплановості слугує низка різнорівневих структур, причетних до аранжування зіставлень, як-от, наприклад, метафора (приховане порівняння), компаративна лексика (слова на зразок *mousy, bearish*), компаративні конструкції на зразок *as ...as*, підрядні порівняльні речення. Як універсальна мисленнева операція порівняння може свідчити про низку даних, що характеризують мовця як носія певних культурних, етнічних, історичних, географічних специфікацій. Є сенс говорити про екзофоричність порівняння, тобто про його відносну незалежність від контексту, у тому значенні, що для того, щоб бути зрозумілим, порівнюване має зіставлятися з відомим для широкого загалу явищем, об'єктом тощо.

Відомо, що порівняння передбачає наявність двох величин — суб'єкта та об'єкта, які мають спільну основу для зіставлення, та параметрів (основи) зіставлення. Будучи основою пізнання, порівняння потужно представлено у мовленні. У статті насамперед звертаємося до діакронії, оскільки значна поширеність явища у сучасних мовах неухильно наводить на думку, що порівняння у тій чи іншій формі було присутнє і в давніх текстах. Невивченість зазначеної проблеми у діакронії зумовлює *актуальність* цієї розвідки. Конструкції, причетні до оформлення порівняння, традиційно поділяються на такі, що застосовуються для зіставлення (не) рівності об'єктів, явищ, дій тощо (О.І. Москальська). *Об'єктом* цього дослідження є порівняльні конструкції давньогерманських мов, що вживаються для зіставлення рівнозначних об'єктів та дій. Зручним видається аналіз одного й того ж фрагмента тексту

молитви «Отче наш» (*The Lord's Prayer*) у перекладах на давньо-германські мови. Йдеться про два фрагмента:

1) *be-done thy will on earth as in heavens — 'May Your will be done over all this world — just the same on earth as it is up there in the high heavenly kingdom' (The Heliand)* «Нехай буде воля Твоя, як на небі, так і на землі» та

2) *and forgive us our sins as we forgive those who have sinned against us — '... and pardon us, Protector of Heaven, our many crimes, just as we do to other human beings' (The Heliand)* «І прости нам борги наші, як і ми прощаємо винуватцям нашим».

Для висвітлення зазначеної проблеми ми скористалися цитатами з молитви готською (гот), давньоанглійською (двн.-а), давньосаксонською (двн.-сакс), давньоскандинавською мовами та діалектами давньовірхньонімецької (двн.-в.-нім.) мови.

Розглянемо перший фрагмент, у якому, як бачимо, порівнюються два об'єкти — земля і небо. У сучасній англійській мові таке зіставлення здебільшого реалізується як за допомогою корелятивної пари *as ... as.*, так і синонімічних їй засобів, як-от: *just the same ... as* та *as*.

Зведені у таблицю приклади дозволяють зробити кілька узагальнень (*табл. 1*). По-перше, порівняння рівнозначних об'єктів у всіх досліджуваних мовах здійснюється корелятивними парами, які, по-друге, можуть мати переважно дистантне і зрідка контактне (двн. англ. *swa swa*; двн.-в.-нім., пд.-рейнський діалект *sama so*) розташування. По-третє, корелятивні пари містять як тотожні (двн.-англ. *swa swa*, двн.-в.-нім., сх.-франкський діалект *sō sō*), так і нетотожні одиниці (гот. *swe...jah*; двн.-півн *sva...sem*). По-четверте, впадає у вічі алітераційність досліджуваних одиниць (усі корелятивні пари, за винятком готської мови, мають початкову *s*, що важко визнати випадковим збігом), а це, на наш погляд, свідчить про успадкований спільногерманський арсенал цих мовних засобів, які існували ще у дописемний період. Втім, думка про спільногерманські витоки алітерації вказаних сполучників дещо нівелюється фактами готської мови (*swe...jah*) і її підтвердження чи спростування потребує більш детального вивчення і звернення до ширшої емпіричної бази, ніж передбачає ця стаття.

**МОВНІ ЗАСОБИ ПОРІВНЯННЯ
РІВНОЗНАЧНИХ ОБ'ЄКТІВ У ДАВНЬОГЕРМАНСЬКИХ МОВАХ**

Джерельна мова	Цитата
готська	<i>wairþai wilja þeins, swe in himina jah ana airþai</i> (4 th c)
давньоанглійська	<i>gewurpe ðin willa on eorðan swa swa on heofonum. (St. Matthew's Gospel, West Saxon literary dialect)</i>
давньовірхньонімецька алеманський діалект	<i>uuerde uuillo din, so in himile sosa in erdu.</i> (8 th c <i>The St Gall Paternoster</i>)
давньовірхньонімецька південно-рейнський франкський діалект	<i>uuerdhe uuilleo thîn, sama sō in himile endi in erthu.</i> (9 th c <i>Weissenburg Catechism</i>)
давньовірхньонімецька східно-франкський діалект	<i>sī thīn uuillo, sō her in himile ist, sō sī her in erdu</i> (c. 830 <i>Tatian</i>)
давньосаксонська баварський діалект	<i>Uuesa din uuillo, sama so in himile est, sama in erdu.</i> (early 9 th c <i>Freisinger Paternoster</i>)
давньосаксонська	<i>Uuerða thīn uuilleo obar thesa uuerold alla, sō sama an erðo, sō thar uppa ist an them hōhon himilo rikea.</i> (c. 9 th , <i>The Heliand</i>)
давньоскандинавська	<i>værði vili þin swa a iarðu sem i himnum</i>

Розглянемо другу цитату з молитви «Отче наш»: *and forgive us our sins as we forgive those who have sinned against us* – ‘... and pardon us, Protector of Heaven, our many crimes, **just as** we do to other human beings’ (*The Heliand*) «Прости нам борги наші, як і ми прощаємо винуватцям нашим». У фрагменті порівнюються дії *forgive*. У тексті ‘*Lord’s prayer*’ сучасної англійської мови засвідчено хіазм, тобто перехресний повтор *forgive us ... as we forgive* у структурі з **as**: 1 2 AS 2 1, який так само відтворено в давньогерманських текстах. Звичайно, значні відхилення від канонічного тексту були неприпустимими, що пояснює структурну точність варіантів молитви. Ілюстративний матеріал свідчить на користь того, що, на відміну

від першого блоку прикладів, порівняння дії забезпечується здебільшого без залучення (не)тотожних корелятивних пар сполучників (див. *табл. 2*). Так, у готській мові засвідчуємо аглютинативно приєднаний *swaswe*, у двн.-в.-нім алеманського та східно-франкського діалектів порівняння дії забезпечується за допомогою лише *sō*, або ж є другим компонентом корелятивної пари *al sō* (двн.-сакс.), *sama sō* (двн.-в.-нім, південно-рейнський франкський діалект; двн.-сакс., баварський діалект). Виняток становить двн.-англ. мова, в якій порівняння об'єктів та дії вводиться одноманітно із залученням контактено розташованих матеріально тотожних одиниць *swa swa*.

Таблиця 2

**ДАВНЬОГЕРМАНСЬКІ МОВНІ ЗАСОБИ, ЩО ВЖИВАЮТЬСЯ
ДЛЯ ПОРІВНЯННЯ РІВНОЗНАЧНОСТІ ДІЇ У МОЛИТВІ «ОТЧЕ НАШ»**

Джерельна мова	Цитата
готська	<i>jah aflet uns þatei skulans sijaima, swaswe jah weis afletam þaim skulam unsaraim. (4th c)</i>
давньоанглійська	<i>and forgyf us ure gyltas swa swa we forgyfað urum gyltendum</i>
давньоверхньонімецька алеманський діалект	<i>oblaz uns sculdi unsero, so uuir oblazem uns skuldikem, (8th c The St Gall Paternoster)</i>
давньоверхньонімецька південно-рейнський франкський діалект	<i>endi farlāz uns sculdhi unsero, sama sō uuir farlāzzēm scolōm unserēm. (9th c Weissenburg Catechism)</i>
давньоверхньонімецька східно-франкський діалект	<i>inti furlāz uns unsara sculdi sō uuir furlāzemēs unsarēn sculdigōn (c. 830 Tatian)</i>
давньосаксонська баварський діалект	<i>Enti flaz uns unsro sculdi, sama so uuir flazzames unsrem scolom. (early 9th c Freisinger Paternoster)</i>
давньосаксонська	<i>endi alāt ûs, hebenes uuard, managoro mēnsculdio, al sō uue ôðrum mannum dōan. (c. 9th, The Heliand)</i>
давньоскандинавська	<i>Ok fyr gefþu oss synþer órar, sem vér fyr gefom þeim</i>

Побіжний аналіз мовних засобів, причетних до оформлення порівняння рівнозначних об'єктів і дій, дає змогу стверджувати, що відбір таких одиниць зумовлений суб'єктом зіставлення, тобто, існує пряма залежність вибору сполучника від того, чи порівнюється дія, чи певний об'єкт (можливо, річ). Як було вже зазначено, нечутливість до характеру суб'єкта демонструє давньоанглійська та давньосаксонська мови (див. *табл. 3*).

Таблиця 3

**ДАВНЬОГЕРМАНСЬКІ СПОЛУЧНИКИ, ЩО ВЖИВАЮТЬСЯ
ДЛЯ ПОРІВНЯННЯ РІВНОЗНАЧНОСТІ ОБ'ЄКТІВ ТА ДІЙ
У ТЕКСТІ МОЛИТВИ «ОТЧЕ НАШ»**

Джерельна мова	Сполучники, що вживаються для порівняння рівноцінності об'єктів	Сполучники, що вживаються для порівняння рівноцінності дій
готська	<i>swe...jah</i>	<i>swaswe</i>
давньоанглійська	<i>swa swa</i>	<i>swa swa</i>
давньовісхонімецька алеманський діалект	<i>so...sosa</i>	<i>so</i>
давньовісхонімецька південно-рейнський франкський діалект	<i>sama sō</i>	<i>sama sō</i>
давньовісхонімецька східно-франкський діалект	<i>sō ... sō</i>	<i>sō</i>
давньосаксонська баварський діалект	<i>sama so ... sama</i>	<i>sama so</i>
давньосаксонська	<i>sō sama ... sō</i>	<i>al sō</i>
давньоскандинавська	<i>sva ... sem.</i>	<i>sem</i>

Отже, проведене дослідження показало, що у давньогерманських (за винятком днв.-англ.) мовах порівняння рівнозначних об'єктів здійснюється за допомогою пар сполучників, які переважно обіймають неконтактну позицію. Порівняння рівнозначних

дій забезпечується або одним, або контактено розташованими двома сполучниками.

З метою підтвердження чи спростування викладених висновків перспективним видається більш детальне діахронічне вивчення порівнянь у (не)споріднених мовах.

І.В. Ковалінська,

Київський університет імені Бориса Грінченка

ПРОБЛЕМА МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМУ В ДІАЛОЗІ КУЛЬТУР

Сучасне суспільство переходить до нового етапу свого існування — із постіндустріального до інформаційного, яке характеризується перш за все наявністю умов та засобів вільної комунікації з використанням інтернет-ресурсів, швидкого обміну інформацією завдяки всесвітній мережі. Людина поступово перетворюється із «людини розумної» на «людину загальнопланетарну» [1, 265]. Таке перетворення приводить до сплеску зацікавленості як загальними елементами образу світу, так і національно-специфічними його проявами.

Завданням будь-якої мови є обслуговування всіх соціокультурних потреб членів певної спільноти. Але з поширенням економічної і культурної інтеграції та міграції населення відбувається змішування національних спільнот і стирання міжкультурних кордонів. Отже, мова все частіше виступає як своєрідного інструменту в процесі діалогу національних культур, допомагаючи створювати нову культуру, що сприяє взаєморозумінню між членами нової планетарної соціокультурної спільноти [2, 112].

В Європі іще з початку 70-х років минулого століття почали звертати увагу на проблеми, пов'язані із формуванням мультикультурного суспільства. В документах Ради Європи, зокрема Резолюції «Про навчання правам людини» від 25 жовтня 1978 р., Декларації «Про нетерпимість як загрозу демократії», ухваленій 14 травня 1981 р., Рекомендації «Про підготовку вчителів для навчання міжкультурному взаєморозумінню, зокрема, в контексті міграції», ухваленій 25 вересня 1984 р. [3, 112–120], йдеться про виклики, з якими стикатиметься європейська спільнота в процесі формування мультикультурного суспільства, окреслено основні завдання освітніх закладів у світлі створення підґрунтя для формування здорового полікультурного суспільства.